

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJOS DARBAI. SERIJA A. 2(11). 1961

ТРУДЫ АКАДЕМИИ НАУК ЛИТВСКОЙ ССР СЕРИЯ А, 2(11), 1961

PIRMOSIOS ŽINIOS APIE PANEVĖŽIO MIESTĄ

0. MAKSIMAITIENĖ

Remiantis rašytiniais šaltiniais, parodoma, kad Panevėžio miesto pradžia tesiekia XVI amžių. Teigimas, kad jis gyvavęs jau XIV amžiuje, yra nepagrįstas. Įsikūrusį bažnytinėse valdose senąjį Panevėžio miestą jau apie XVI amžiaus vidurį pralenkė naujasis Panevėžys, įsikūręs valstybinėse žemėse.

Pirmosios pastangos parašyti Panevėžio miesto istorijos bruožus buvo padarytos M. Balinskio ir T. Lipinskio[1], aprašant Upytės pavieta. Jie rėmėsi labai negausiais šaltiniais[2], todėl ir neištengė nustatyti miesto atsiradimo datos ir pagrindinių jo augimo etapų.

Žymiai daugiau istorinių-statistinių žinių apie Panevėžį suteikė

K. Gukovskis, E. Voiničius ir N. Siniakovas[3]. Jie bandė Panevėžio pradžios ieškoti XIV amžiuje, pasiremdami A. Firkovičiaus darbu[4]. Būdamas Kryme karaimų dvasininku, A. Firkovičius lankė Trakų karaimus XIX amžiaus pabaigoje. Todėl, aišku, jis tegalėjo žinoti apie tų laikų Lietuvos karaimų gyvenamąsias vietas, ir jo pateiktoji žinia, kad Vytautas 1218 m. atgabėnęs karaimus į Lietuvą[5], tepasako, koks nepatikimas yra šis šaltinis, nors ir pataisius šimtmetį, kaip tai daro Gukovskis.

Suklaidinti M. Balinskio ir T. Lipinskio teigimo, kad naujasis Panevėžys atsiradęs XVI a. pabaigoje, jie ir seniausiam Upytės valsčiaus inventoriuje esančias žinias iš XVI a. vidurio apie Panevėžį priskiria senamiesčiui.

D. Dovgialo straipsnyje apie Panevėžio senovę[6], kuris buvo atspausdintas ryšium su Vilniaus Centrinio archyvo paskelbtais Upytės pavieto pilies teismo dokumentų aprašais[7], liečiami kai kurie Panevėžio gyvenimo bruožai 1585—1587 m. laikotarpiu. D. Dovgialo, remdamasis M. Liubavskiu, Upytės žemę klaidingai laiko Trakų pavieto dalimi, bet jis užmiršta, kad tas M. Liubavskio veikalas liečia I Lietuvos Statuto laikotarpį, o nuo 1565—1566 metų reformos sudarytas Upytės pavietas[8].

K.(azimieras) P.(altarokas), rašydamas apie Panevėžio bažnyčias[9], pateikia žinių ir apie Panevėžio miestą. Tačiau ir jam „miesto įsteigimo metai — nežinomi"[10]. Jis spėja, kad „XIV šimtmetyje būk buvęs dešinėje

upės pusėje Panevėžio — Senamiesčio kaimas"[11].

A. Dagelis brošiūroje apie Panevėžį[12] duoda turizmo reikalams trumpų informacinio pobūdžio žinių. Remdamasis K. Gukovskiu, jis kartoja tas pačias klaidas. Taigi, rašiusieji iki šiol apie Panevėžį neišsprendė Panevėžio miesto pradžios klausimo arba jį aiškino klaidingai.

Ankstyvojo feodalizmo laikotarpiu Panevėžys priklausė Upytės žemei ir vėliau — pavietui.

Rusų metraščiai, kurie, apskritai, duoda daug žinių apie Lietuvą, Upytės ir Panevėžio visai nemini. Net Lietuvos metraščio autorius, rašydamas, kad Gediminas padalijo valstybę sūnums ir Kęstučiui davė Žemaitiją bei Trakus, Upytės nemini[13].

Seniausia rašytinė žinia apie Upytę įrašyta 1254 m., kalbant apie žemių padalijimą tarp Rygos vyskupo Alberto bei Livonijos ordino magistro, kai vedama Žemgalijos riba, siekianti Upytės ir Šiaulių žemes (usque ad terminos terrarum Opiten et Saulen)[14].

Livonijos ordino žygių į Lietuvą XIV amžiuje aprašymai suteikia gausiai žinių apie lietuvių gyvenvietes bei gynybos pobūdį. Kronikininkas Hermanas de Vartberge[15] mini keletą žygių į Upytės žemę ir nurodo daug vietovardžių, bet Panevėžio jų tarpe nėra.

1368 m. rugpiūčio 20 d. Livonijos ordino maršalka Andrius iš Šten-

bergo su Curonia (Kuršo) ir Segewold (Siguldos) komtūrais bei broliais in Opithen (Upytėje) nuteriojo šias vietas: Malowe (Molainius, į pietus nuo Panevėžio), Wysevilte (Vaišvilčius, į rytus nuo Upytės), Swayniken (Švainikus), Preyweysiken (Prievačkę, į vakarus nuo Naujamiesčio) ir Neveseniken (Nevėžininkus, į pietus nuo Berčiūnų)[16].

Dėl šitame žygyje į Upytės žemę paminėto Neveseniken pavadinimo kronikos leidėjas E. Štrėlkė (E. Strehlke), komentuodamas kronikos vietovardžius, įrodinėja, kad tai esanti vieta prie Nevėžio upės, t. y. Panevėžys, panašiai, kaip vieta prie Dubysos upės, vadinama Padubysys. Tačiau, nors minėtosios vietos yra netoli dabartinio Panevėžio, bet kažin ar turi pagrindo tas įrodinėjimas dėl Panevėžio vardo, nes čia, tikriausiai, kalbama apie Nevėžininkus, kas atitinka kronikoje minimą pavadinimą.

1370 m. sausio 20 d. Livonijos krašto maršalka Andrius iš Štenbergo su žmonėmis iš Curonia (Kuršo), Mitovia (Mintaujos) ir Kakenhusen (Koknesės) buvo užpuolęs Lietuvos žemes, pirmiausia puldamas Swayniken apylinkę (regionem), nukreipdamas kariuomenę iki Prewaysiniken (Prievačkos), kur išbuvo dvi dienas; taip pat palietė ir kitas apylinkes (regiones), būtent: Malow (Molainius), Vensen (Velži), Minanen[17], iki Remgallen (Ramygalos), Raden (Rodus, į šiaurę nuo Krekenavos) ir Eginthen (Eigirdus, į šiaurę nuo Raguvos)[18].

Toliau H. Vartbergė duoda trumpą žinutę, kad 1371 m. rugpiūčio

26 d. Livonijos ordino magistras Vilhelmas įėjo į lietuvių žemę, nuteriodamas šias sritis: Velze (Velžį), Minanen, Malow, Preweistke (Prievačka), Swaynike (Švainikus), Opithen, Linkowe (Linkaučius, į pietvakarius nuo Ramygalos), Cnien, Strengen, Opytelaken (Apytalaukį), Aze (Lažus, į šiaurės vakarus nuo Surviliškio), Wake, Slappeberze (Šlapaberžę) ir Calleberze (Kalnaberžę). Pagaliau Nevėžio upe nusileido į kitą pusę, į Arvisten (Aristava)[19].

Bene vienas ilgiausiai trukusių ir daugiausia vietovių palietęs buvo 1372 m. rugpiūčio 15 d. įvykęs Livonijos ordino žygis. Krašto maršalka Andrius iš Štenbergo su didele jėga įsiveržė į Lietuvą. Pirmąjį pastovį (Sowalk) padarė į Kistenas, kur nuteriojo žemes: Minanen, Velzen, Malu (Molainius); antrąjį pastovį padarė Velenste (tur būt, Uliūnuose), kur buvo nuniokota Silnike, Barclene (Barklainiai), Remigalle (Ramygala), Suckeyne (Sokeliai, į šiaurę nuo Ramygalos), Lieszkeinen, Preybe (Preibiai); trečiasis pastovis — Salkappen (tur būt, Silagaliai); jame nuteriotos žemės: Veyseke, Waysevilte (Vaišvilčiai), Opiten (Upytė); ketvirtasis pastovis — Eginten; ten nuteriotos žemės: Lauden (Lauda), Knien, Burve (Burveliai), Linkowe, Sasen; penktasis pastovis buvo Datinen (Dotnuva); ten nuteriotos žemės: Berze (Beržai), Ramoe (Ramėnai), Slappiberze (Šlapaberžė), Megene (Miegėnai), Datyske, Zazati, Vergo; šeštasis pastovis Andigenkuthi; ten nuteriotos žemės: Ramynne (Ramėnai, į šiaurę nuo Dotnuvos), Babyne (Babėnai), Gaydine (Kėdainiai), Karianowe (Karinava, prie Kėdainių), Labunowe (Labunava), Pedins (Pėdžiai), Kap-

plius (Kapliai, į rytus nuo Kėdainių), Narmayne (Normainiai, į pietus nuo Šėtos); septintasis pastovis buvo Kralinowe; ten nuteriotos žemės: Opitelake (Apytalaukis), Rady (Rodai), Stenghe; aštuntasis pastovis buvo Egglaythe, ten nuteriotos žemės Swanike (Švainikai), Prewaysike (Prievačka), Nevesenike (Nevėžininkai); devintasis pastovis buvo Salweythe — Nevėžiu aukščiau; ten nuteriota žemė vadinasi Wadachte (Vadaktai)[20].

Livonijos ordino maršalka Robynas žygiavo į Upytės žemę 1377 m. gegužės 24 d. su žmonėmis nuo Wenden (Cesio), Segewold (Siguldos), Candow (Kandavos), Mytow (Mintaujos) ir Dobeleen (Duobelės), viską teriodamas žudynėmis ir gaisrais[21].

Jau po Algirdo mirties (1377 m.), Kęstučiui tebevaldant Upytės žemę, 1378 m. vasario mėn. 12 d. Livonijos ordino magistras Vilhelmas buvo padaręs taip pat 9 dienų žygį į Lietuvą, ypač į Upytės žemę, apimdamas žymiai platesnę teritoriją.

Pirmasis pastovis (Sowalk) buvo Linkowe (Linkuvoje), antrasis - Sandeniske, trečiasis - Rudene (Rūdžiuose, į šiaurės rytus nuo Kėdainių), ketvirtasis Lokene (Lokėnuose, į vakarus nuo Ukmergės) ir dvi naktis prie pilies Vilkenberge (Ukmergės); septintasis pastovis buvo Ballellen (Baleliai, į šiaurę nuo Ukmergės); aštuntasis - Landucten (Vadokliai), devintasis - Minanen[22].

Taigi, laikotarpiu nuo 1363 m., kai pirmą kartę minimas Livonijos ordino įsiveržimas į Upytės žemę, iki 1378 m., kai H. Vartbergės kronikoje minimas paskutinis žygis, per 15 metų buvo užregistruota 11 grobiamųjų žygių, kuriais buvo nusiaubtos 58 Upytės ir jai gretimų vietovių žemės. Minėtieji vietovardžiai parodo, kad Nevėžio baseine esanti Upytės žemė XIV a. buvo jau gana tirštai apgyventa. Jie taip pat rodo, kad jei būtų buvęs tuo laikotarpiu prie Nevėžio upės Panevėžys, jis nebūtų likęs nepastebėtas. Taigi bandymas sutapatinti Panevėžį su Nevėžininkais neturi jokio pagrindo.

Kryžiuočių ordino žvalgų pranešimuose, išleistuose atskiru rinkiniu[23], taip pat yra žinių apie lietuvių gyvenvietes XIV amžiuje. Čia kryžiuočių karo kelių aprašymuose Nr.Nr. 33, 34, 36 ir 49 minima Prenawden, Prināuden, kurią Vegeberichtų komentatorius Teodoras Hiršas nori sutapatinti su Panevėžiu: 33 kelio aprašyme jis nurodo, kad tai vieta prie Nevėžio, dabartinio Panevėžio apylinkėse[24], 34 ir 36 keliui jau jis tiesiai nurodo, kad Prenawden esąs Panevėžys[25], taip pat ir 49 keliui[26]. Tų kelių aprašyme minimos vietovės Geysow (Gaižuvėlė), Labüne, Labunen (Labūnava), Wangai gele, Wandgaler (Vandžiogala), Bapto (Babtai), Ibyn (Ibėnai), Szatyie, Setin (Satijai) yra Nevėžio žemupyje ir dar toli nuo Panevėžio. Todėl jos negali būti dabartinio Panevėžio apylinkėse, o tuo labiau Prināuden pačiu Panevėžiu. Išeina, kad minimasis Prināuden yra kas nors kitas — gal Panevėžiukas ar kt. Tokiu būdu, ir kryžiuočių karo

kelių aprašymai XIV amžiuje taip pat nemini Panevėžio.

A. Šišmanas, rašydamas apie karaimus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje[27], nurodo, kad 1396 m. Vytautas po sėkmingo žygio į Krymą išvedęs iš ten 483 karaimų šeimas ir apgyvendinęs dalį jų Trakuose, o dalį kitose vietose. Tų vietų tarpe jis nurodo ir Panevėžį, tačiau tie nurodymai apie Panevėžį nepagrįsti jokiais istoriniais šaltiniais. Vytauto laikų dokumentai iš XIV—XV amžių nemini tokio karaimų dislokavimo, anot A. Šišmano, atlikto kariniais tikslais, nemini jie nė Panevėžio vardo[28]. F. Leontovičiaus paskelbtieji Lietuvos metrikos dokumentai iš XV a.[29] taip pat nemini Panevėžio. Tik 1500 m. spalio 18 d. didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro rašte, kuriuo Bartošui Taborovičiui dovanojamas Surviliškio dvaras, pasakyta, kad tas dvaras yra prie Panevėžio upės[30]. Vadinasi, Nevėžis yra sutapatinamas su Panevėžio upe, nors pats Panevėžys dar niekur neminimas.

Seniausia neabejotina rašto žinia apie Panevėžį tesiekia XVI a. pradžią. Tai yra didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro 1503 m. rugsėjo 7 d. raštas Ramygalos klebonui[31]. Jame pasakyta, kad didysis kunigaikštis Aleksandras, sužinojęs iš Vilniaus vyskupo (Vaitiekaus Taboro), kad dalis tos parapijos gyventojų dėl bažnyčios tolumo[32] melstis renkasi krūmokšniais apaugusioje vietoje tarp Nevėžio ir Lėvens upių, kas grėsė žmonėms grįžti į pagonybę, dovanojo tą žemę (Ostrow) Ramygalos bažnyčiai, kad jos klebonas įkurtų ten bažnytelę, kaip parapijos filiją. Tuo pačiu raštu Aleksandras paskyrė jai išlaikyti žemes tarp Nevėžio bei Lė-

vens upių ir tarp Vilkotupės ežero bei Žiurblio pievos su laukais, miškais, pievomis, vandenimis, žuvimis, žvėrimis, paukščiais, aviliais, malūnais ir kt. su visomis teisėmis, nepalikdamas į tuos turtus sau jokių teisių. Be to, Ramygalos klebonui jis leido įsteigti dovanotose žemėse smuklę su propinacijos teise ir atleido ją nuo mokesčių. Jis taip pat patvirtino Trakų vaivados ir Lietuvos maršalkos Jono Zabžezinskio dovanojimą tam pačiam klebonui smuklės, esančios prie Lėvens toje pačioje žemėje, suteikdamas tas pačias teises.

Tose dovanotose žemėse, kelių į Vabalinką, Troškūnus bei Pušalotą sankryžoje, prie Nevėžio upės buvo pastatyta pirmoji Panevėžio bažnyčia ir smuklė. Ten pradėjo kurtis XVI a. pradžioje ir miestas. Ta vieta dešiniame Nevėžio krante dabar vadinama Senamiesčiu.

Kad Aleksandro dovanotosios žemės yra ta pati vieta, kur kūrėsi Panevėžio miesto senoji dalis, patvirtina Žygimanto Augusto 1548 m. siųstasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo įgaliotinis Povilas Oranskis, kuris su komisija patikslino tų žemių, vadinamų “Ostrow”, ribas ir jas aprašė. Tos komisijos sudėtyje buvo ir Panevėžio urėdas (uriadnik) kunigaikštis Jonas Krošinskis. To rašto parašymo vieta nurodyta Panevėžys[33].

Iš Povilo Oranskio vadovaujamos komisijos parašyto ir antspaudais patvirtinto rašto matyti, kad komisija, pradėjusi tikrinti ribas nuo baž-

nyčios Nevėžiu žemyn, pirmąjį kapčių pastatė prie Panevėžio tilto per Nevėžį, kuriuo eina kelias iš Panevėžio miesto. Toliau Nevėžio upe žemyn riba ėjo iki Žiurblio kelio (do dorohi Zurklewskoy — dabar Pušaloto g kelio), ir čia buvo pastatytas antrasis kapčius prie Nevėžio upės. Tuo keliu riba ėjo iki Lėvens upės, kur vėl buvo pastatytas kapčius. Toliau riba ėjo Lėvens upe aukštyne iki Vilkotupio ežero (dabar Paežerio kolūkio), iš kur upeliu iki Nevėžio upės, kur buvo pastatytas paskutinis kapčius, o nuo to kapčiaus riba ėjo žemyn iki bažnyčios[34].

Taigi, į šį tiksliai apibrėžtą plotą, kuris buvo didžiojo kunigaikščio Aleksandro dovanotas Panevėžio bažnyčiai, įėjo visa dabartinė Panevėžio miesto šiaurinė dalis, Bliūdžių, Katkų, Rėklių, Tičkūnų, Vabolių, Vaivadelių kaimai ir dideli Plūkių kaimo žemių plotai, kurie buvo šiaurės Žiurblio kelio. Tai buvo Panevėžio bažnyčios valdos.

Šis raštas dar įdomus, tuo, kad parodo, jog apie XVI a. vidurį buvo ir naujasis Panevėžio miestas, kuris įsikūrė kairiajame Nevėžio krante valstybinėse žemėse, prie kelio į Ramygala. Būdamas patogioje geografinėje padėtyje, jis greit kilo ir netrukus pralenkė senąjį Panevėžį.

Išlikęs seniausias Upytės valsčiaus inventorių, surašytas revizoriaus Jono Kradvoskio apie 1554—1556 m.[35], duoda nemažai žinių apie naująjį Panevėžio miestą — apie jo užimamą plotą, turgų, seniausias gatves, miesto ribas (Nevėžio upė, Plūkių kaimo žemės, Šarmuto upelis bei

Molainių kaimo žemės ir kt.).

Literatūroje, pradedant K. Gukovskiu[36], šio Upytės valsčiaus inventorius žinios apie Panevėžio miestą klaidingai priskiriamos senamiesčiui. Nežinodamas P. Oranskio vadovaujamos komisijos parašytojo rašto, nustatančio Panevėžio bažnyčios valdas ir konstatuojančio 1548 m. būvimą naujojo Panevėžio miesto, valdomo didžiojo kunigaikščio urėdo (uriadnik) kunigaikščio Jono Krošinskio, kaip Upytės laikytojo (deržavca), K. Gukovskis ir juo sekę kiti perdeda senamiesčio reikšmę, iškeldami jį kaip nemažą prekybinį miestą,

Tuoju po administracijos ir teismų reformos, įvykdytos 1565—1566 metais Žygimanto Augusto laikais, pavieto centras neišsilaikė Upytėje[37]. Jau kurį laiką prieš reformą Upytės valsčiaus teismų posėdžiai vykdavo Krekenavoje, pvz., 1548 m. jau minima Krekenava[38]. Pirmaisiais poreforminiais metais Upytės pavieto centru nurodomas 1568 m. Panevėžio dvaras (Двор Поневежский)[39]. Tačiau jame, matyti, nebuvo pakankamai patalpų, nes 1576 m. Upytės pavieto bajorų pasiuntiniai kreipėsi į karalių Steponą Batorą, kad išskirtų centrui vietą Panevėžio miestelyje arčiau turgaus[40]. Steponas Batoras Torūnėje 1576 m. gruodžio 14 d. duoda įsakymą Upytės seniūnui, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdinkui Jonui Zareckiui, kad išskirtų tam reikalui sklypą ir duotų medžiagos iš Palėvenės miško namui pastatyti[41].

Taip Panevėžys XVI amžiaus antroje pusėje tapo pavieto centru, kur vykdavo teismai ir seimeliai. Kartu su politine reikšme kilo ir Panevėžio ekonominis bei kultūrinis gyvenimas.

Tokiu būdu, rašytinių šaltinių tyrinėjimas parodo, kad bandymai Panevėžio miesto pradžią nukelti į XIV a. neturi pagrindo. Be to, tie šaltiniai rodo, kad jau nuo XVI a. Panevėžio miesto istorija apima dvi skirtingas Panevėžio dalis: Senamiestį — bažnytinėse žemėse ir naująjį miestą — valstybinėse žemėse.

Apibendrinę tai, kas pasakyta, matome: 1) kad anksčiau rašiusieji apie Panevėžį neteisingai jo pradžia laiko XIV amžių, 2) kad nei H. Vartbergės minimieji Livonijos ordino žygių į Upytės žemę, nei kryžiuočių ordino žvalgų kelių aprašymai iš XIV a., nei kiti XV a. istoriniai šaltiniai neduoda jokių žinių apie Panevėžį; 3) kad neabejotinas pirmasis rašytinis šaltinis yra 1503 m. didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro donacijos raštas Ramygalos bažnyčiai, todėl Panevėžio miesto pradžia ir galima laikyti 1503 metus, 4) kad šalia senojo Panevėžio miesto, buvusio tada bažnyčios valdose, valstybinėse žemėse, įsikūrė naujasis Panevėžio miestas, kuris greit pralenkė senąjį — ne tik dėl patogesnės savo geografinės padėties, bet ir dėl to, kad Panevėžio dvaras nuo 1565—1566 metų reformos įvedimo perleido miestui politinio vadovavimo visame paviete vaidmenį ir tuo sudarė sąlygas jam augti ekonominiu bei kultūriniu atžvilgiu.

Lietuvos TSR Mokslų akademijos Gauta

Istorijos institutas

1961 I 6

---

[1] M. B a l i ņ s k i i T. L i p i ņ s k i, Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym, 4, Warszawa, 1886.

[2] Volumina Legum, 2, 1530 ir 4, 23.

[3] К. Г у к о в с к и й, В о й н и ч ь, Н. С и н я к о в Город Поневеж , Ковно, 1905.

[4] Сборник надгробных еврейских надписей на Крымском полуострове собранных ученым караимом Авраамом Ф и р к о в и ч е м (rašytas hebrajų kalba), Вильна, 1872.

[5] А. Ф и р к о в и ч, min. veik., 253.

[6] Дм. Ив. Д о в г я л о Поневежская старина (1585-1587), Вильна, 1910.

[7] Опись документов Виленского Центрального архива древних актовых книг , выпуск VII (Акты Упитского земского (turėtu būti гродского – О. М.) суда), Вильна, 1909.

[8] И. Л а п п о, Великое княжество Литовское во второй половине XVI столетия, Литовско-русский повет и его сеймик, 97-98, Юрьев, 1911.

[9] V. K. P., Panevėžio bažnyčios, Panevėžys, 1936.

[10] V. K. P., min. veik., 5.

[11] Ten pat.

[12] A. Dagelis, Panevėžys, Vilnius, 1960.

[13] Полное собрание русских летописей, 17, СПб, 1907.

[14] Liv- Esth- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten herausgegeben von Dr. F. G. von B u n g e, 1, Nr.265, Reval, 1853.

[15] H. de W a r t b e r g e, Scriptorum rerum Prussicarum (toliau – SRP), 2, Leipzig, 1863.

[16] SRP, 2, 92.

[17] Kai kurių vokiškai užrašytų vietovardžių nepavyko iššifruoti, todėl jie duodami be lietuviškų atitikmenų.

[18] SRP, 2, 95.

[19] SRP, 2, 98-99.

[20] SRP, 2, 101-102.

[21] SRP, 2, 113.

[22] SRP, 2, 115.

[23] Die litauischen Wegeberichte, SRP, 2, Leipzig, 1863.

[24] SRP, 2, 680.

[25] SRP, 2, 681.

[26] SRP, 2, 687.

[27] A. S z y s z m a n, Osadnicwa karaimskie na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego, Wilno, 1936.

[28] Karaimai Panevėžyje atsirado vėliau, jau įsikūrus Panevėžio miestui, dabartinėse Ramygalos bei Tiltos gatvėse, bet ne Senamiestyje, nes ten karaimų sodybų nė nebuvo.

[29] Акты Литовской Метрики собранные Ф. Л е о н т о в и ч е м, 1, вып. I и II, Варшава, 1897.

[30] Там же, 1, вып. II, 63.

[31] Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji Wilenskiej, 1 (1387-1507), wydali Jan Fijałek i Władisław Semkowicz, 676-679, Kraków, 1948.

[32] Tos vietos priklausė Ramygalos parapijai.

[33] Vilniaus valstybinio V. Kapsuko v. universiteto Mokslinė biblioteka, Rankraščių skyrius, B 55/25.

[34] Ten pat.

[35] Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka, Rankraščių skyrius, B.2/132 ir atspausdinta: Археографический сборник, 8, 3-120, Вильна, 1870.

[36] К. Г у к о в с к и й, В о й н и ч ь, Н. С и н я к о в Город Поневеж, Ковно, 1905.

[37] И. Л а п п о, указ. соч., 96, Юрьев, 1911.

[38] Акты издаваемые Виленскою Комиссиею для разбора древних актов, 24, 115, Вильна, 1897.

[39] Н. М а к с и м е й к о, Сеймы Литовско-Русского государства до Люблинской унии 1569 г., Приложения, 150-151, Харьков, 1902.

[40] И. Л а п п о, указ. соч., 96.

[41] Ten pat.